

INTEGRITATEA – UN *STATUS QUO* AL CONDUITEI JUDICIARE

Valeria URSU,

Universitatea de Stat din Moldova

Prezentul articol vine să conceptualizeze noțiunea de integritate ca un *status quo* al conduitei judiciare, abordat prin prisma valorilor consacrate în Principiile de la Bangalore privind Conduita Judiciară. Analiza integrității ca și componentă a conduitei judiciare, se va prezenta printr-o incursiune în accepțiunile teoretice ale acestei valori raportată la analiza literaturii internaționale și naționale pertinente care definesc și explică conceptul de integritate etică și financiară a judecătorilor, precum și principiile aplicabile acestora. Lucrarea urmărește abordarea perspectivei de reformare a justiției în contextul acordării statutului de țară candidat pentru aderarea la Uniunea Europeană pentru Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: *integritate etică, integritate financiară, principii, conduită judiciară, reformarea justiției.*

INTEGRITY – A *STATUS QUO* OF JUDICIAL CONDUCT

This article seeks to elucidate the concept of integrity as a *status quo* of judicial conduct, guided by the values enshrined in the Bangalore Principles of Judicial Conduct. The examination of judicial integrity as an integrative aspect of judicial behavior will be approached by considering the theoretical acceptance of this value, in light of relevant international and national academic research that elucidates the notion of judges' ethical and financial integrity, as well as the principles applicable to it. The paper also addresses the perspective of reforming justice in the context of granting Moldova the status of a candidate country for European Union membership.

Keywords: *ethical integrity, financial integrity, principles, judicial conduct, justice reform.*

Preliminarii

Subiectul integrității, ca problemă prioritară a cercetării pe care urmează să o prezentăm, este unul care a constituit, în special în ultimii ani, o preocupare majoră a celor trei puteri în stat, deopotrivă. Deși au fost înregistrate progrese semnificative la nivel legislativ în ceea ce privește legiferarea unor elemente ale integrității financiare, care se referă la controlul averii și intereselor personale ale funcționarilor publici și în particular al judecătorilor, subiectul integrității judecătorilor rămâne un concept greu de definit, și cu atât mai greu – de interpretat, or integritatea ca și componentă a conduitei judiciare, este intrinsecă celor două elemente prin intermediul cărora ea este definită – integritatea etică și integritatea financiară.

Integritatea, independența și imparțialitatea sunt condiții fundamentale pentru o justiție funcțională și eficientă și un sistem judiciar concentrat pe soluționarea litigiilor într-o manieră echidistantă. Un sistem de justiție independent și robust, care protejează drepturile omului, facilitează accesul la justiție pentru toți și asigură transparență și obiectivitate în procesele sale, reprezintă o valoare universală. Recunoașterea importanței unui mecanism de justiție solid constă în contribuția sa esențială la promovarea stabilității și creșterii economice și la furnizarea unui cadru structurat și ordonat pentru soluționarea litigiilor.

Integritatea judecătorilor este un principiu fundamental al sistemelor juridice, care se referă atât la calitățile moral-etice ale judecătorilor, precum și la imparțialitatea, obiectivitatea și corectitudinea lor în exercitarea funcției de a aplica legea și de a emite hotărâri judiciare.

Mai mult, integritatea judecătorilor este esențială pentru a asigura încrederea publică în sistemul de justiție și pentru a menține statul de drept. Când judecătorii acționează cu integritate, ei urmăresc să aplice legea într-un mod imparțial, bazat pe fapte și probe, fără să fie influențați de considerente politice, financiare, personale sau alte interese.

De asemenea, integritatea este un element definitoriu pentru cariera judecătorilor, inclusiv pentru procedurile de accedere și promovare în funcție, astfel încât, poate reprezenta inclusiv un criteriu de descalificare, atunci când se constată încălcarea normelor care reglementează cerințele de integritate.

Mai mult, un sistem judiciar care funcționează fără a respecta standardele de etică profesională nu poate

să construiască și să mențină încrederea publică în corectitudinea și obiectivitatea deciziilor și rezultatelor sale. Un astfel de sistem rămâne vulnerabil la influențele inadecvate din partea persoanelor sau structurilor externe.

Integritatea judiciară în context internațional

Standardele internaționale în domeniul judiciar joacă un rol esențial în ghidarea și promovarea integrității judecătorilor. Acestea servesc drept repere și sisteme de referință importante pentru factorii de decizie politică, instituțiile judiciare și alte părți interesate în promovarea și protejarea integrității judecătorilor în administrarea justiției. La nivel european și internațional, cele mai importante documente adoptate în contextul standardizării integrității judiciare sunt Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară, Principiile de bază ale ONU privind independența sistemului judiciar, Carta europeană a Consiliului Europei privind statutul judecătorilor și Standardele Asociației Internaționale a Judecătorilor.

Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară [1] au fost adoptate de Grupul judiciar privind consolidarea integrității judiciare, convocat de Oficiul Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate (ONUDD) și Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD). Aceste principii oferă o perspectivă extinsă și puncte de referință stabile cu privire la conduita etică a judecătorilor, subliniind imparțialitatea, integritatea, proprietatea, egalitatea, competența, diligența și confidențialitatea. Principiile de la Bangalore abordează, de asemenea, probleme precum conflictele de interese, darurile și beneficiile, relațiile cu mass-media și alte ramuri ale guvernului.

În introducerea Comentariului asupra Principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară se abordează subiectul integrității ca un concept inseparabil de conceptul magistraturii, în general, or, detaliază Comentariul [2, p. 5] „o justiție independentă, imparțială, eficientă și integră reprezintă un parametru de bază a unui stat de drept democratic. O funcție importantă în acest sens revine judecătoarelor și judecătorilor [...]. Magistratura, ca una dintre cele mai vechi ocupații ale societății umane, implică o deosebită responsabilitate față de conduita etică”.

Principiile de bază ale Organizației Națiunilor Unite (ONU) privind independența sistemului judiciar, adoptate de Adunarea Generală a ONU, subliniază importanța independenței sistemului judiciar ca o cerință fundamentală pentru buna funcționare a sistemului judiciar. Judecătorii ar trebui să fie liberi de orice formă de influență, să aibă siguranța mandatului și să fie protejați de amenințări, hărțuire sau interferență în îndeplinirea atribuțiilor lor. Principiile subliniază, de asemenea, necesitatea unor proceduri transparente și responsabile pentru numiri judiciare, promovări și disciplină.

De asemeni, Carta Europeană a Consiliului Europei privind statutul judecătorilor stabilește principiile independenței, imparțialității și responsabilității judecătorilor. Aceasta subliniază importanța independenței judiciare față de puterile legislative și executive, necesitatea unor numiri și promovări transparente și bazate pe merit și stabilirea unor garanții împotriva influențelor necorespunzătoare. Carta subliniază, de asemenea, rolul judecătorilor în susținerea drepturilor omului, promovarea egalității de gen și promovarea încrederii publice.

Mediul profesional, la fel, a fost cel care a formulat și înaintat standarde profesionale. În acest sens, Asociația Internațională a Judecătorilor (AIJ) a dezvoltat un set de standarde pentru integritatea judiciară, care cuprinde principii precum independența, imparțialitatea, integritatea și responsabilitatea, care se prezintă ca un fir roșu în documentele de referință, ceea ce dovedește relevanța și importanța acestora în exercitarea activității de magistrat. Standardele AIJ subliniază și importanța eticii judiciare, a educației continue și a angajamentului față de societatea civilă.

În această ordine de idei, articolul 11 din Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva Corupției [3] solicită statelor părți să adopte decizii cu referire la măsuri orientate spre consolidarea integrității și prevenirea corupției în rândul membrilor sistemului judiciar, respectând independența acestora.

Termenul de „integritate” reflectat în articolul 11 poate fi definit ca un concept holistic care se referă la capacitatea sistemului judiciar sau a unui membru individual al corpului judiciar de a rezista corupției, respectând în totalitate valorile de bază ale independenței, imparțialității, integrității personale, probității, egalității, competenței și diligenței. Aceste valori sunt identificate și în Principiile de la Bangalore privind Conduita Judiciară, avizate de Consiliul Economic și Social al Organizației în rezoluția sa 2006/23 [1],

și elaborate pe larg în Comentariul asupra Principiilor de la Bangalore privind Conduita Judiciară [2]. Conținutul acestui articol indică expres că „Ținând cont de independența justiției și de rolul său crucial în combaterea corupției, fiecare stat parte va lua, în conformitate cu principiile fundamentale ale sistemului său juridic și fără a aduce atingere independenței judiciare, măsuri pentru a consolida integritatea și pentru a preveni oportunitățile de corupție în rândul membrilor sistemului judiciar” [3, p. 13].

Integritatea este o noțiune cu multiple semnificații și are un caracter complex. Așa cum se indică *supra*, perspectivele în care este adoptat: *ca și concept, ca principiu, ca valoare de referință, ca unitate de măsură* ș.a. indică nu doar calitatea de axă de referință și fundament axiologic al dreptului și al activităților juridice, dar și reper al instrumentelor, necesar a fi constituite în metodologii bine definite, de măsurare a calităților umane și profesionale a persoanelor ce optează pentru o carieră în sistemul judiciar ori în general în sectorul public. Din această ultimă opinie, rezultă că, complexitatea noțională a integrității, solicită și criterii exprese, clare de operare în vederea constatării integrității ori lipsei acesteia. Or, cele două repere (integritatea etică care la fel este destul de amplă și uneori vagă în condițiile de aplicare a acesteia în evaluarea comportamentului uman și integritatea financiară, care în condițiile unui stat tânăr, aflat în tranziție prelungită la standarde internaționale de democrație, cu legislație care a fost puțin spus fluctuantă, și contradictorie, cu procese incerte și reforme inițiate cu lipsă de claritate asupra finalității ori nefinalizate etc.) cel mai mult accentuate în evaluarea integrității sunt necesare a fi clarificate și prin raportare la alte noțiuni corelative: imparțialitate, independență, transparență, onestitate.

Astfel, imparțialitatea ca și aspect al integrității financiare se conturează în contextul în care judecătorii ar trebui să fie imparțiali și să ofere tuturor părților implicate într-un proces șanse egale de a-și prezenta argumentele și de a-și apăra interesele. Ei nu ar trebui să favorizeze niciuna dintre părți și să evite orice aparență de favorizare sau de predispoziție.

Independența presupune că judecătorii ar trebui să acționeze independent, fără a fi influențați de presiuni politice, economice, sociale sau de orice altă natură. Ei trebuie să ia decizii bazate pe lege și pe fapte, fără a fi supuși influențelor externe.

Transparența se referă la conceptul că judecătorii ar trebui să fie deschiși și transparenți în acțiunile lor și să evite orice formă de secretizare sau ascundere a informațiilor relevante. Aceasta implică furnizarea de motive și justificări clare pentru deciziile luate și asigurarea că procesul de judecare este deschis și accesibil publicului.

Onestitatea presupune că judecătorii ar trebui să fie cinstiți și sinceri în toate acțiunile lor, inclusiv în relațiile cu părțile implicate în procesele judiciare, cu avocații și cu ceilalți colegi. Ei trebuie să evite orice formă de comportament necorespunzător, cum ar fi corupția, mita sau minciuna.

Corelativ, principiul integrității se aplică și în sfera financiară și vizează *a priori*, declararea corectă și transparentă a veniturilor și proprietăților, evitarea conflictelor de interese financiare și gestionarea etică a resurselor financiare personale.

Contextualizări generale despre integritatea financiară

Un aspect, care ar putea fi aparent paradoxal în abordare este conectarea integrității financiare cu cea etică. De ce ar părea paradoxal? Dacă vom porni de la originile a ceea ce definește comportamentul financiar și comportamentul etic, vom stabili că, comportamentul financiar are ca temei educația financiară, care se bazează pe competențe dezvoltate printr-un proces sistemic, conștient și asumat de acumulare a cunoștințelor din acest domeniu, adică un comportament învățat și focalizat pe gestiunea corectă a finanțelor proprii. În cel de-al doilea caz, reperatele eticii profesionale se regăsesc în cadrul moralității și al comportamentului etic, care este educat la nivel de mediu familial și social continuu, inițiat din fragedă copilărie, printr-o delimitare între ceea ce e bine și ceea ce e rău. Astfel, aceste aspecte, din momentul în care devin subiect al dezbaterii, pot avea dimensiuni importante, dezvoltate în raport cu persoane din varii domenii de activitate, cu atât mai mult cu cât acestea se prezintă a fi de interes în contextul discuției despre metodologii de evaluare a integrității judiciare. Toate sursele consultate relevă ce trebuie să facă un judecător pentru a dovedi integritate financiară: practic, se au în vedere prescripții cu caracter imperativ care necesită a fi urmate necondiționat.

Integritatea financiară și etică a judecătorilor reprezintă *ab initio*, un set de principii și norme de conduită profesională care guvernează comportamentul judecătorilor în ceea ce privește gestionarea finanțelor și etica în exercitarea atribuțiilor lor judiciare, la fel și obligația lor etică și profesională de a menține standarde înalte de onestitate, transparență și responsabilitate în problemele lor financiare, ori judecătorii, în calitate de funcționari publici însărcinați cu înfăptuirea justiției, trebuie să demonstreze integritate nu numai în deciziile lor judiciare, ci și în relațiile lor financiare personale.

Integritatea financiară a judecătorilor cuprinde mai multe aspecte cheie, care se referă la declararea intereselor financiare, evitarea conflictelor de interese, transparentizarea tranzacțiilor financiare, gestionarea etică a resurselor financiare și evitarea mitei și corupției.

Judecătorii sunt obligați, în mod obișnuit, să își declare averile și interesele financiare, inclusiv veniturile, activele, pasivele și investițiile autorităților sau organismelor relevante instituite cu atribuții de control și supraveghere. Această declarație are scopul să contribuie la identificarea și soluționarea potențialelor conflicte de interese care pot apărea în cursul exercitării atribuțiilor lor judiciare precum și să sporească considerabil transparența și previzibilitatea activității lor financiare. Acest element de transparență financiară a fost instituit la nivel legislativ, în Republica Moldova prin transpunerea lui în Legea nr. 1264 din 19 iulie 2002 privind declararea și controlul veniturilor și al proprietății persoanelor cu funcții de demnitate publică, judecătorilor, procurorilor, funcționarilor publici și a unor persoane cu funcție de conducere [4], care a fost abrogată în anul 2016 prin Legea nr. 133/2016 privind declararea averilor și intereselor personale [5].

În sensul elementelor componente ale integrității financiare a judecătorilor, cei din urmă ar trebui să evite orice situație care le poate compromite imparțialitatea sau poate crea conflicte de interese. Aceasta include abținerea de la angajarea în tranzacții financiare sau activități care ar putea fi percepute în mod rezonabil ca influențând procesul de judecare sau luare a deciziilor în cazurile care le sunt în față. În acest sens, se așteaptă ca judecătorii să își desfășoare activitățile financiare într-o manieră transparentă și etică. Aceasta include raportarea exactă și în timp util a tranzacțiilor, depunerea declarațiilor fiscale și respectarea legilor și reglementărilor aplicabile aspectelor financiare.

Gestionarea etică a resurselor financiare relevă că judecătorii trebuie să-și gestioneze resursele financiare, inclusiv salariile, indemnizațiile și beneficiile, într-o manieră etică și responsabilă. Aceasta include evitarea utilizării abuzive sau a deturnării de fonduri publice, practicarea disciplinei fiscale și menținerea unor standarde de viață adecvate, proporționale cu funcția lor judiciară.

Judecătorii trebuie să respingă orice formă de mită, corupție sau influență nejustificată în tranzacțiile lor financiare. Ei nu ar trebui să accepte daruri, favoruri sau alte forme de satisfacție care ar putea compromite imparțialitatea, independența sau integritatea lor.

Integritatea financiară a judecătorilor reprezintă un aspect crucial al eticii judiciare, deoarece asigură percepția că judecătorii își exercită atribuțiile judiciare într-un mod imparțial, fără influențe financiare sau interese personale care ar putea compromite obiectivitatea și independența lor.

Etica integrității sau integritatea etică?

Magistratura, ca și meserie, reprezintă în fond o obligație etică asumată. Această percepție nu este însă suficientă pentru a asigura independența și integritatea justiției și implicit încrederea societății în aceasta, se explică în Comentariul asupra Principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară [2].

Integritatea etică, pe de altă parte, își are reflectare la nivel național în Codul de etică și conduită profesională a judecătorului [6], care reflectă și transpune, în mare parte prevederile Principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară. În context, aplicabilitatea practică a corespunderii unui judecător cu normele integrității etice constituie în continuare, nu doar în Republica Moldova un „*challenge*” [7] pentru organele abilitate cu aplicarea acestor concepte.

Codul de etică și conduită profesională a judecătorului [6, p. 2] a consacrat integritatea ca și principiu, specificând în articolul 2, că principiile de etică și conduită profesională pentru judecători sunt: independența, imparțialitatea, integritatea, profesionalismul, corectitudinea, colegialitatea, confidențialitatea și transparența, ce vor servi de asemenea, ca o sursă de informare pentru judecători și justițiabili.

În Comentariul asupra Principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară integritatea se definește ca fiind „atributul corectitudinii și justeții” [2, p. 74] – o noțiune ipotetic foarte simplă ca și conținut, dar care combină alte două elemente la fel de complicate în definire și filosofice în abordare – *corectitudinea și justețea*.

Prima dimensiune se referă la faptul că „judecătorul trebuie să se asigure că în ochii unui observator rezonabil conduita sa este ireproșabilă” [2, p. 74]. Acest criteriu aplicativ valorifică conceptul de conduită ireproșabilă sau „standarde înalte de conduită” – ori conform aceluiași Comentariu [2], judecătorul trebuie să se mențină la standarde înalte atât în viața particulară, cât și în viața publică. Motivul este reprezentat de gama largă de experienței și acte umane asupra cărora judecătorul poate fi chemat să se pronunțe în instanță” [2, p. 74].

Declarația de la Bordeaux din 2009 [8] abordează cu o solemnitate deosebită rolul și locul tuturor actorilor implicați în justiție pentru respectarea statului de drept, în special de către magistrați, argumentând, în punctul 39 al Declarației că judecătorii [...] trebuie să fie persoane cu o integritate deosebită și cu aptitudini profesionale și organizaționale adecvate [...]. Principalii actori din administrarea justiției trebuie să mențină întotdeauna onoarea și demnitatea profesiei lor și trebuie să se comporte în orice situație într-o manieră demnă pentru funcția lor.

Avizul nr. 3 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) [9] accentuează în acest sens că *judecătorii trebuie să se comporte în viața particulară într-un mod respectabil* (s.n). Având în vedere diversitatea culturală a statelor membre ale Consiliului European și evoluția constantă a valorilor morale, standardele care se aplică comportamentului judecătorilor în viața privată nu pot fi stabilite prea precis. CCJE încurajează înființarea în cadrul sistemului juridic a unuia sau mai multor organisme sau persoane care să aibă un rol consultativ și de consiliere care să stea la dispoziția judecătorilor ori de câte ori nu sunt siguri dacă o anume activitate din sfera privată este compatibilă cu statutul lor de judecători. Prezența unor asemenea organisme sau persoane ar putea încuraja discuțiile din cadrul sistemului judiciar privind conținutul și semnificația regulilor etice. Pentru a da doar două posibilități, asemenea organisme sau persoane ar putea funcționa sub egida Curții Supreme sau a asociațiilor judecătorilor. În orice caz, acestea trebuie să fie separate de și să urmărească obiective diferite de ale organismelor existente răspunzătoare de dictarea sancțiunilor disciplinare.

Trebuie să recunoaștem că la distanță de 20 de ani, recomandarea făcută *supra* de către CCJE rămâne pentru Republica Moldova un concept abstract, or „un organism sau persoană care să aibă un rol consultativ și de consiliere care să stea la dispoziția judecătorilor ori de câte ori nu sunt siguri dacă o anume activitate din sfera privată este compatibilă cu statutul lor de judecători” încă nu este pe deplin funcțional la această etapă, deși din ierarhizarea organelor de autoadministrare judecătorească ne-ar sugera că aceste funcții puteau fi îndeplinite de către Comisia de Etică din cadrul Consiliului Superior al Magistraturii, care nu s-a întrunit în ședință din anul 2019 și nu a emis opinii din primăvara aceluiași an.

Într-un document tehnic [10] privind mecanismele de verificare a integrității judecătorilor în procesul selecției și promovării în sistemul judecătorec din Republica Moldova se detaliază că noțiunea de „integritate” în sistemul judiciar implică mai multe aspecte interdependente, și anume:

- conflicte de interese/incompatibilități;
- plăți neoficiale/cadouri;
- stabilirea de Coduri de Conduită/evaluarea comportamentului lipsit de etică;
- declarații de avere/interese [10, p. 22].

Într-o analiză [11] realizată în decembrie 2020, integritatea a fost definită ca fiind un concept consistent al unor acțiuni, valori, metode, măsuri, principii, așteptări și moralitate. Integritatea este o alegere personală, un angajament intransigent și consecvent previzibil pentru a onora valori și principii morale, etice, spirituale și artistice. Conceptul de integritate implică o plenitudine, un corpus cuprinzător de convingeri, adesea menționată ca fiind o viziune sănătoasă asupra lumii. Acest concept de integritate subliniază onestitatea și autenticitatea, cere ca actul săvârșit în orice moment să fie în conformitate cu viziunea individului asupra lumii. Cu certitudine, integritatea este calitatea principală care definește un judecător și este definitorie pentru candidatul la funcția de judecător, lipsa acesteia constituind un criteriu de descalificare totală. Iată de ce este important a defini conținutul conceptului de integritate și a extrage din acesta modalitățile de testare a integrității, astfel încât integritatea persoanei să devină un criteriu esențial în procesul de recrutare,

promovare și revocare a judecătorilor. Integritatea nu trebuie demonstrată, ea pur și simplu există [11, p. 2].

În aceeași lucrare [11] se subliniază că integritatea este o caracteristică a caracterului persoanei, fără a fi condiționată de elemente ori situații externe. Pentru a constata dacă o persoană e integră din punct de vedere etic este suficient să observăm și să analizăm acțiunile, convingerile, metodele, măsurile și principiile sale. Toate derivă dintr-un singur nucleu de valori care formează caracterul ei [11, p. 2].

În documentul citat [11], autorul accentuează că percepția publică a integrității depinde în mare măsură de transparență – cu cât procesul de numire a judecătorilor este mai transparent și mai ușor de înțeles pentru orice cetățean, cu atât mai ușor va fi pentru societatea civilă (jurnaliști, alți actori ai sistemului judiciar, cetățeni obișnuiți) să verifice eventual corectitudinea procesului sau pentru cetățenii obișnuiți să aibă încredere că alegerea nu a fost făcută pe baza unor criterii neclare sau dubioase.

Verificarea integrității, așa cum au subliniat numeroase instituții internaționale (menționate în capitolul privind standardele internaționale din prezentul raport), este dificil de evaluat pe temeuri obiective, astfel încât este cu atât mai esențial ca procedura să fie transparentă, deoarece aceasta este adesea singura modalitate de a garanta încrederea societății în alegerea făcută.

Conduita etică și integritatea judecătorilor sunt esențiale și pentru a menține încrederea publicului în sistemul judiciar. Când judecătorii se comportă într-un mod corect, imparțial și etic, aceasta întărește încrederea publicului în capacitatea sistemului judiciar de a administra justiție echitabilă și imparțială. În același context, integritatea judecătorilor joacă un rol crucial în prevenirea corupției și abuzului de putere în sistemul judiciar, iar conduita judiciară adecvată este esențială pentru a servi ca exemplu pentru restul reprezentanților profesiei juridice și pentru a promova standardele etice în cadrul sistemului de justiție. Judecătorii reprezintă figura de autoritate în sala de judecată și în afara ei, astfel încât prin comportamentul lor etic, pot inspira și influența comportamentul altor profesioniști din domeniul juridic.

Concluzii cu privire la integritatea judiciară în perspectiva parcursului european al Republicii Moldova

Reformarea justiției ca și abordare de perspectivă în racordarea la standardele europene, este la etapa curentă, în topul priorităților setate de către Republica Moldova în parcursul ei de aderare la Uniunea Europeană odată cu acordarea statutului de țară candidat de către Consiliul European la 23 iunie 2022.

În vederea coordonării eforturilor autorităților naționale a fost elaborat un plan de acțiuni [12] pentru implementarea celor nouă condiții formulate de către Comisia Europeană. Proiectul planului a fost discutat la ședința Comisiei Naționale pentru Integrare Europeană (CNIE) din 13 iulie 2022 și a fost adoptat la 4 august 2022. Documentul conține acțiuni, termeni și instituții responsabile pentru fiecare din cele 9 domenii și anume reforma justiției, cadrul electoral, combaterea corupției, deoligarhizarea și reducerea influenței intereselor private, combaterea criminalității organizate și spălării banilor, îmbunătățirea serviciilor publice, reforma administrației publice, managementul finanțelor publice, implicarea societății civile, drepturile omului.

Reformarea justiției este, în acest context un element cheie în contextul acțiunilor care urmează a fi implementate pentru aderarea la Uniunea Europeană și este, în același context – o cerință preliminară centrală pentru îndeplinirea cu succes a celorlalte 8 obiective setate pentru Republica Moldova.

Într-un raport publicat recent privind realizarea Planului de Acțiuni pentru implementarea măsurilor propuse de Comisia Europeană în avizul său privind cererea de aderare a Republicii Moldova la UE [13] se menționează că majoritatea acțiunilor planificate de autorități au fost implementate cu unele rezerve sau sunt în proces de implementare. Astfel, printre realizări se numără adoptarea Legii nr.120/2021 pentru modificarea Constituției și a legislației adiacente, cu scopul de a îmbunătăți reglementările privind sistemul judecătoresc. Au mai fost adoptate alte legi care au consolidat activitatea Inspecției Judiciare, s-a modificat legislația privind Institutul Național al Justiției (INJ) și procuratura și s-u introdus evaluarea extraordinară a candidaților la Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) și Consiliul Superior al Procurorilor (CSP). A fost finalizată evaluarea candidaților judecători și non-judecători la CSM și demarate procedurile de evaluare a candidaților pentru CSP. La 30 martie 2023, Parlamentul a ales trei membri non-judecători în CSM care au evaluați de Comisia Pre-Vetting. Principalele constrângeri se referă la depășirea termenului pentru evaluarea candidaților la CSM și CSP, stabilit pentru decembrie 2022, și prelungit până în iunie 2023 [...]. Nu a

fost reglementat clar mecanismul de verificare a declarațiilor de avere și interese depuse de către candidații înscriși la INJ și nici un mecanism intern de verificare a integrității judecătorilor și procurorilor la toate etapele carierei [13, p. 7].

Din constatările expuse în acest raport [13] se evidențiază unele dificultăți și provocări cu care se confruntă Republica Moldova la etapa actuală în ceea ce privește reformarea justiției. Inițierea procedurilor de evaluare externă extraordinară a judecătorilor și procurorilor în acest sens pare să fie tergiversată de mulți factori sociali, legislativi și nu în ultimul rând de factorul uman, iar în acest sens se conturează o prioritate imediată a Republicii Moldova în domeniul continuării reformei justiției și anume accelerarea semnificativă a procedurilor de evaluare extraordinară, în vederea constituirii cât mai rapid a acestor organe de autoadministrare funcționale.

O altă prioritate imediată în acest context care se reflectă și în Raportul din 13 aprilie 2023 [13] se referă la introducerea unui mecanism de verificare de către Autoritatea Națională de Integritate (ANI) a declarațiilor de avere și interese depuse de către candidații la INJ și a candidaților cu șanse de succes la funcția de judecător și procuror, iar în acest sens survine necesitatea ajustării legislației în vederea introducerii unui sistem eficient de verificare internă a integrității judecătorilor și procurorilor la toate etapele carierei [13, p. 10].

Cu siguranță, parcursul european al Republicii Moldova va accelera considerabil ajustarea, perfecționarea și eficientizarea verificării interne a integrității judecătorilor și procurorilor la toate etapele carierei. Mai mult decât atât, odată cu instituirea priorității de demarare a procedurilor de evaluare a colegiilor specializate din cadrul CSM în special, inclusiv prin modificarea cadrului legal pentru oferirea unei autonomii mai mari Inspecției Judiciare, eventual prin crearea unei singure instituții pentru judecători și procurori, independentă de CSM și CSP, Republica Moldova urmează să întreprindă multiple acțiuni pentru a asigura independența, integritatea, eficiența, responsabilitatea și transparența în sistemul judiciar.

Referințe:

1. *The Bangalore Principles of Judicial Conduct, ECOSOC 2006/23*. [Accesat: 10.04.2023] Disponibil: https://www.judicialintegritygroup.org/images/resources/documents/ECOSOC_2006_23_Engl.pdf
2. DANILEȚ, Cristi. *Comentariu asupra Principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară*. București: Editura C.H. Beck, 2010. ISBN: 978-973-115-716-0. [Accesat: 02.05.2023] Disponibil: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=78fd70dc-d8e5-9d3d-a51d-5ab705938316&groupId=252038
3. *United Nations Convention Against Corruption, New York, 2004*. [Accesat: 19.04.2023] Disponibil: UNITED NATIONS CONVENTION AGAINST CORRUPTION (unodc.org)
4. *Legea privind declararea și controlul veniturilor și al proprietății persoanelor cu funcții de demnitate publică, judecătorilor, procurorilor, funcționarilor publici și a unor persoane cu funcție de conducere: nr. 1264 din 19 iulie 2002*. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 05 septembrie 2002, nr. 124-125.
5. *Legea privind declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17 iunie 2016*. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 30.07.2016, nr. 245-246.
6. *Codul de etică și de conduită profesională al judecătorului, aprobat prin Hotărârea Adunării Generale a Judecătorilor nr. 8 din 11 septembrie 2015*. [Accesat: 03.04.2023] Disponibil: https://www.csm.md/files/Acte_normative/Codul_de_etica_al_judecatorului.pdf
7. *Definiția termenului „challenge” în limba engleză în Cambridge Dictionary*. © Cambridge University Press 2023. [Accesat: 01.04.2023] Disponibil: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/challenge>
8. Avizul nr.12 (2009) al Consiliului Consultativ al judecătorilor europeni (CCJE) și Avizul nr. 4 (2009) al Consiliului Consultativ al procurorilor europeni (CCPE) în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind relațiile dintre judecători și procurori, *Declarația de la Bordeaux (2009)*. [Accesat: 04.05.2023] Disponibil: <https://rm.coe.int/168074768d>
9. Avizul nr. 3 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei asupra principiilor și regulilor privind imperativele profesionale aplicabile judecătorilor și în mod deosebit a deontologiei, comportamentelor incompatibile și imparțialității. [Accesat: 04.05.2023] Disponibil: <https://rm.coe.int/1680747bac>

10. *Document tehnic: Mecanismele de verificare a integrității judecătorilor în procesul selecției și promovării în sistemul judecătoresc din Republica Moldova, ECCD-AAC-MLD-TP3-2021*. [Accesat: 05.04.2023] Disponibil: <https://rm.coe.int/eccd-mld-tp3-mechanisms-for-integrity-checking-of-judges-ro/1680a2ff3d>
11. SANDUȚA, Victoria. *Integritatea judiciară – problema cheie în reformarea justiției*. [Accesat: 04.04.2023] Disponibil: https://voxjust.md/feed/doc_file-0-1613644401.pdf
12. *Planul de acțiuni pentru implementarea măsurilor propuse de către Comisia Europeană în Avizul său privind cererea de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană, aprobat de către Comisia Națională pentru Integrare Europeană pe data de 4 august 2022*. [Accesat: 19.04.2023] Disponibil: https://mfa.gov.md/sites/default/files/plan_cnie_04.08.2022.pdf
13. *Raport Alternativ Nr. 1. Realizarea Planului de Acțiuni pentru implementarea măsurilor propuse de Comisia Europeană în avizul său privind cererea de aderare a Republicii Moldova la UE din 13 aprilie 2023 elaborat în cadrul proiectului „Moldova-EU Candidate Check: 9 pași spre deschiderea negocierilor de aderare cu Uniunea Europeană” implementat de Institutul pentru Politici și Reforme Europene, Expert-Grup și Centrul de Resurse Juridice în cooperare cu Fundația „Friedrich Ebert” (FES)*. [Accesat: 20.04.2023] Disponibil: <https://crjm.org/raport-alternativ-nr-1-realizarea-planului-de-actiuni-pentru-implementarea-masurilor-propuse-de-comisia-europeana-privind-cererea-de-aderare-a-republicii-moldova-la-ue/>

Date despre autor:

Valeria URSU, doctorand, Universitatea de Stat din Moldova

E-mail: valeria.ursu96@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2995-0221>

Prezentat la 11.09.2023